

1 Samenvattend overzicht van de tekst

Het innerlijk besef van goed en kwaad noemen we 'ons geweten'. We gebruiken het woord geregeld: het 'geweten' speelt een grote rol in ons leven.

Van boven of van binnen uit?

Vroeger werd alles 'van bovenaf' opgelegd. Nu wordt de nadruk gelegd op het eigen aanvoelen en de eigen verantwoordelijkheid, 'van binnen uit'.

Alles is veel ingewikkelde geworden

De toepassing van het goede doen en het verkeerde laten is in bepaalde situaties héél ingewikkeld geworden. Vaak is er een mengeling van beide. Bij het levenseinde is er de verscheurende keuze tussen zo lang mogelijk leven en zo goed mogelijk leven. Er zijn veel situaties met keuzes die negatieve en positieve gevolgen hebben. Is alles dan om het even? (relativiteit?)

Een innerlijke stem

Onze innerlijke stem kan je vergelijken met een ethisch kompas, het bepaalt de *richting* waarin we ons dienen te bewegen. Soms komt die vooraf, soms nadien: uitnodigend en waarschuwend of goedkeurend of veroordelend.

En toch meer stemmig: een consciëntie: een 'samen' weten.

Ons geweten is geen eenstemmige melodie, er zijn meerdere instanties die beluisterd dienen te worden, motieven en waarden die meespelen.

Een vijftal richtingen willen we ontvouwen.

1 'Samen': hoofd, hart en handen

Ons 'weten' wordt mede bepaald door emoties en hart (het buikgevoel); het goede wil ook gedaan worden. Dit zowel bij kleine als bij grotere keuzes.

2 'Samen': je geweten vormen en je geweten volgen

Ons moreel kompas dient telkens weer 'bijgesteld'; het groeit mee met het leven en met onze ervaring. Ook door negatieve ervaringen (b.v. nepnieuws; negatieve gevolgen voor het leefmilieu): door schade en schande worden we wijs. Maar evenzeer door positieve (woorden wekken, voorbeelden trekken).

Uiteindelijk is het persoonlijk gevormd geweten de laatste instantie waar de uiteindelijke beslissingen genoemd worden. Je hoeft je dan niet meer te verschuilen achter wetten of gezag. Zelfontplooiing en authenticiteit worden geapprecieerd.

3 'Samen': niet één maar meerdere waarden zijn in het gedrang

In concrete situaties kunnen waarden met elkaar in spanning staan en dient alles tegenover elkaar afgewogen zonder de eigen stem of die van anderen te laten doorwegen. Wat zijn de mogelijke voor- en nadelen van een beslissing? Direct of met het oog op de toekomst. De weerslag ervan voor jezelf en voor de naastbestaanden? Welke rangorde hebben we stilaan opgebouwd?

4 'Samen' verwijst ook naar andere mensen

Ons geweten is een 'spiegelgeweten' waarbij we ons spiegelen aan ouders en opvoeders en dat in de heel concrete gemeenschap waarin we opgroeien. Als je er alleen niet uit geraakt is het aangewezen anderen (partner, kinderen, vertrouwenspersoon, overlegorgaan, kerk...) erbij te beluisteren. Ook dat is soms geen sinecure, gezien de razendsnelle veranderingen en de heersende polarisering

ter zake. De eigen visie is op z'n minst niet de enig mogelijk juiste visie. Andere visies kunnen verruimend en verrijkend werken.

5 'Samen': God en mens

Bij gewetensbesef komen sommige mensen dicht bij religieuze ervaringen: is er iets goddelijks dat mogelijk een antwoord geeft op de meest beslissende vragen over oorsprong en bestemming van alles? God is dan niet zozeer de beloner van het goede en de straffer van het kwade (buiten ons), maar eerder de 'promotor van het goede die onze bondgenoot is in de strijd tegen het kwade (binnenin). *Lees nu de laatste paragraaf: de tekst uit Gaudium et spes.*

2 Methodische suggesties voor de bijeenkomst

- Mogelijk is er in de media *een actuele kwestie* waarrond de beoordelingen heel verscheiden zijn en uit elkaar liggen. De gespreksleider kan bij wijze van inleiding op het onderwerp de problematiek even schetsen en de leden aan het woord laten: wat zou nu een meest verantwoorde gewetenshouding kunnen zijn?
Ik geef een voorbeeld – maar je kan gerust iets anders kiezen - : In één nacht werden bij nachtelijke controles 68 personen ('transmigranten') opgepakt in West-Vlaanderen. Ze worden uitgeleverd aan het gerecht. Wellicht zullen ze het land moeten verlaten binnen de 5 dagen. Maar de volgende dag duiken ze weer ergens anders op. De pastoor van Zeebrugge samen met een ploeg mensen, geeft deze transmigranten elke dag voedsel. Ze kunnen er ook een douche nemen. De gouverneur van West-Vlaanderen veroordeelde deze vorm van 'hulp aan transmigranten'. Wie heeft het voor het rechte eind? Wat dient er te gebeuren?
- Ik geef ter informatie aan de gespreksleider/ster nog enkele teksten aan die vooraf aandachtig kunnen gelezen worden: zie de nrs. 3-5. 'Het geweten' is geen eenvoudig gegeven...

3 Twee (nog steeds!) lezenswaardige passages uit *De Nieuwe Katechismus. Geloofsverkondiging voor volwassenen. In opdracht van de Bisschoppen van Nederland, Paul Brand, 1966* (Helemaal in de lijn van Vaticanum II)

A Het verlangen van ons geweten (p.21-22) – een universeel gegeven

Wij spraken (*in de vorige blz.*) over ons verlangen naar geluk. Mogen wij nu een ander verschijnsel noemen: ons verlangen om goed te zijn. Een mens weet dat hij het geluk niet grijpen mag tot elke prijs; dan is het niet eens geluk. Hij wil goed leven. Hoe iemand ook houdt van een vrouw, als hij er een man en vier kinderen door ongelukkig maakt, kan het niet. 'Goed' stelt

de mens boven 'gelukkig', om werkelijk gelukkig te kunnen zijn. Er leeft in ons een geweten.

Iedere mens, godsdienstig zowel als niet-godsdienstig, weet dat hij een geweten heeft. Vaak is geprobeerd deze 'stem van het geweten' terug te brengen tot 'begrijpelijker' werkelijkheden, en haar zodoende te verklaren. Men heeft gedacht aan een natuurlijke rem. Zoals de drang tot zelfbehoud (de vrees voor de dood) de mens binnen de perken van het menselijk bestaan houdt. Zo zou, op een andere manier, ook het geweten doen. Men heeft gezocht het te begrijpen vanuit zelfrespect, vrees voor de publieke opinie, erfelijke levensgewoonten, opvoeding, milieu. En al deze elementen verklaren inderdaad wel iets. Zij verklaren de toepassingen van het geweten: waarom dit volk op deze, dat volk op die wijze, deze mens zo, die mens weer anders de grens legt tussen goed en kwaad. Want dat verschilt immers in de mensheid zeer veel: wat het geweten als goed of kwaad beoordeelt. Maar wij allen komen erin overeen dat wij, dieper dan het onderscheid tussen nuttig en nutteloos, of prettig en pijnlijk, onderscheid maken tussen goed en kwaad.

Zelfs als niemand mijn kwaad zou zien, zelfs als geen mens er direct door getroffen zou worden, waarschuwt, beschuldigt, beangst mijn geweten mij, maar vooral moedigt het mij aan en leidt het mij naar goedheid en recht. De andere mensen kunnen helpen ontdekken *wat* goed en wat niet goed is. Maar de verantwoordelijkheid, de schaamte, de wroeging, het verlangen goed te zijn, kortom, de zekerheid *dat* ik goed moet (of had moeten) handelen, daarmee sta ik alleen. Wroeging ervaar ik eenzaam. Daar helpt geen moederlief aan. Zij kan daar niet komen. Daar spreekt een andere stem. Mijn zelfrespect? Nee, men ervaart in de wroeging niet zichzelf als rechter. Men ervaart iets wat groter is. Ervaart men dan onbewust de ogen van alle mensen? Nee, het lijkt een ervaring van alleen staan met zijn schuld.

Het gewetensoordeel gaat gepaard met diepgaande gevoelens. Vrees, onrust. Vrees dat men de eigenlijke, diepste bestemming van zijn leven niet ontvangen zal. Maar vooral ook is het geweten bron van een zeer diepe vreugde. De vreugde van in orde te zijn met zijn bestemming, een volkomen, uiterste bestemming.

B Opdracht tot persoonlijke gewetensvorming (p.442-443)

Verschillende oorzaken zijn er die juist in onze tijd een grotere nadruk op het persoonlijk gewetensoordeel doen leggen. Het gevoel voor het onherhaalbare van mensen en toestanden is groeiende. Tegelijk leven wij in een speciale overgangstijd waarin het waardenbesef zich bijzonder vernieuwt.

De kwestie wordt des te dringender als een verouderd waardebesef - ook een vermagerd waardebesef is, of als voorschriften die een verouderd besef weerspiegelen, tezeer in details getreden zijn. In zulke gevallen is het plicht om heel bijzonder bij het eigen gelovig aanvoelen, het eigen zintuig voor het goede, te rade te gaan. (Wel zal ook dit niet iets eenzaam zijn. In de

gemeente Gods, ja, in het geheel der mensheid, vraagt men raad, bespreekt men, en bemerkt men hoe een nieuw besef in de gewetens groeit.)

Zo staan wij in onze dagen voor een heel eigen opdracht. Enerzijds blijft de leiding der gemeenschap een beroep doen op eerlijke nederigheid en gehoorzaamheid, houdingen zonder welke de christelijke inspiratie en vrede niet bestaan kunnen: «Meent niet, zegt Christus, dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten op te heffen» (Mt. 5, 17). Anderzijds is er de opgave om, waar nodig - als vriend van God, met een rustig en moedig geweten, in overleg met mensen van goede geest - de ernst van de persoonlijke beslissing niet uit de weg te gaan. Jezus geeft deze houding aan als Hij zegt: «Hebt gij niet gelezen, wat David deed toen hij met zijn gevolg honger had? Hoe hij het huis van God binnenging en de toonbroden opat, die hij, noch zij die met hem waren, mochten eten, maar de priesters alleen»? (Mt. 12, 3-4). En dan is er het feit dat juist Jezus de geboden niet zien laat als losse voorschriften zonder verband, gedicteerd door een willekeurig bevel van God. Nee, in de geboden toont Hij een kern, een bron, van waaruit iedere waarde haar betekenis krijgt. Hij doet dit als Hij zegt: «Aan deze twee geboden hangt heel de wet en de profeten».

Welke twee?

«Gij zult de Heer uw God. beminnen met geheel uw hart, geheel uw ziel én geheel uw verstand. Dit is het voornaamste en eerste gebod. Het tweede, daarmee gelijkwaardig: Gij zult uw naaste beminnen als u zelf» (Mt. 22, 37-40). De bron en het doel van de wet is de liefde. Daarin worden de tien geboden - de eerste drie en de zeven andere - samengevat. Daarin krijgen zij hun diepste zin. Liefde tot God, liefde tot de mensen.

4 Vergelijkingen met het geweten (Gerrid Setzer, internet)

Met enkele vergelijkingen zou ik verschillende toestanden over het geweten willen verdiepen en aanschouwelijker willen maken.

- Het geweten is als een **kerkklok**. Men hoort het niet in de drukte en slaat er weinig acht op. Maar als alles rustig is, ziet de zaak er helemaal anders uit. We moeten niet zoveel “lawaai” in ons leven dulden, zodat we de stem van het geweten beter horen kunnen.
- Het geweten functioneert als een **venster** en niet als een gloeilamp: Het laat licht in de ziel binnen, maar produceert geen eigen. De vensters van onze zielen moeten regelmatig gereinigd worden, opdat het licht van het Woord van God binnenstralen kan.
- Een geweten is als een **rechter**. Een rechter fundeert zich op bestaande wetten en wijst geen nieuwe af. Zo handelt het geweten op grond van voorhanden zijnde richtlijnen en definieert geen eigen. Het geweten kan dan alleen juist oordelen, als het de richtlijnen en voorschriften van het Woord van God “kent” en toepast.
- Het geweten is als een **armbandhorloge**. Zij moet altijd weer in overeenstemming met een betrouwbare maatstaf – bijvoorbeeld een zeer nauwkeurige atoomuurwerk

– gelijkgesteld worden. De maatstaf voor het geweten is het Woord van God, dat wij dagelijks lezen moeten.

- Het geweten is als een **waakhond**, als de zonde voor de deur legert. Slaat de hond aan, zal zijn bezitter daarop reageren. Op dezelfde wijze luisteren wij naar het geweten, om geen onaangename verrassingen te beleven. De hond moet echter goed opgevoed worden: Hij mag niet luid blaffen, als een vlinder voorbij vliegt, en hij mag niet gemoedelijk blijven liggen, als iemand brutaal over de schutting klimt. Evenzo willen we ons geweten opvoeden, zich bij werkelijk gevaar te melden.
- Het geweten is als een **jachthond**, als er zonde gedaan werd. Een jachthond volgt met grote vasthoudendheid zijn prooi; en zo “jaagt” ons het geweten, als wij gezondigd hebben. Het is goed als wij onze schuld direct belijden en de aangelegenheid snel in orde brengen! Hebben we dat gedaan, heeft het geweten ook geen recht meer, ons deze zaken verder voor te houden.
- Het geweten is als een **weegschaal**, die geijkt moet worden. Ons geweten moet daarbij niet op een veeweegschaal lijken, die kleinere gewichten helemaal niet aanwijst, maar een briefweegschaal, die direct reageert. We hebben een fijngevoelig geweten nodig.

Hoe wij met ons geweten omgaan, is beslissend voor ons leven als christen. We moeten ernaar streven, onze weg met een goed geweten te gaan. En we willen ons geweten aan de hand van het Woord van God dagelijks ‘scherpen’, opdat het goed functioneert.

5 Waarom hebben sommige mensen meer last van hun geweten dan anderen?

Twee reacties daarop van het internet gehaald. Ter bespreking eventueel onder elkaar.

A Iedereen heeft een ingebouwd gevoel voor goed en slecht. Alleen niet iedereen doet er iets mee. Sommige mensen overschreeuwen hun geweten, en doen gewoon dingen die slecht zijn, en op den duur raken ze zo afgestompt, zodat hun geweten geen signalen meer doorgeeft. Aan alles kun je gewend raken, zowel aan het goede als het kwade. Er zullen vast wel een aantal omstandigheden kunnen zijn in de opvoeding, of in de persoonlijke levenssfeer waardoor het geweten afgestompt raakt. Er is wel eens een onderzoek geweest onder heel jonge kinderen, en die schijnen donders goed te weten wat goed of fout is. Het is dus een geschenk wat je meekrijgt bij je geboorte. Van belang is het om daar goed mee om te gaan, en het te cultiveren en te onderhouden.

B Het geweten van mensen is per persoon en zelfs bij dezelfde persoon per situatie verschillend. Dan maakt het ook nog uit hoe de persoon in kwestie in zijn M/V vel steekt. Mensen hebben een verschillend referentiekader, deze wordt gevormd door opvoeding en cultuur. Je natuur (erfelijk deel van je karakter) maakt slechts ongeveer 5% uit van wie je bent en wat je wordt. (uitspraak van gepromoveerd orthopedagoog) Met cultuur bedoel ik vrienden, soort school en alles wat niet opvoeding of erfelijke natuur is. Deze factoren zijn dus van zeer grote invloed voor je gevoel voor zuiverheid. Het is goed je te omringen met mensen die echt het goede nastreven, goed voorbeeld doet goed volgen. Van verkeerd

voorbeeld kun je hoogstens leren hoe het NIET moet. Kies dus goede mensen als vrienden en houd je verre van mensen die ontremd gedrag tot kunst verheffen. Het bovenstaande geeft aan waarom mensen een zo verschillend geweten hebben. Overigens heb je weinig aan je geweten als je er NIET naar luistert. Ik beschouw het geweten als een intuïtief en/of geïnspireerde drive om een gelukkig mens te worden. Oneerlijk verkregen geld of status levert je zelf niet echt veel bevrediging op, daar zorgt je geweten voor. Je kunt beter vrienden zijn met je geweten dan met de buitenwereld. Die kun je desnoods even buitensluiten, voor jezelf kun je niet vluchten.

6 Suggesties voor een gebedsmoment: **'t Is goed in 't eigen hart te kijken...**

1 Zing het lied Z.J. 509 Mens voor de mensen zijn (opname op DDW 1; 13 en 14/1)

2 Liederen of affiches kunnen ons helpen om ons een 'geweten te schoppen'.

2.1 Beluister het lied van Boudewijn de Groot, Welterusten Meneer de president. Protest tegen de Vietnamoorlog met president Johnson

O.m. op: <https://www.youtube.com/watch?v=DE4XkgEfAaw> (met korte inleiding en op <https://www.youtube.com/watch?v=5Cmw1NHUig>

De *liedtekst*: zie **bijlage 2** bij deze maand.

Bespreek nadien kort: op welke wijze wil dit lied ons een 'geweten' schoppen?

2.2. Affiche van Gaia in Brussel om het 'onverdoofd slachten van schapen' af te dwingen

Bespreek nadien kort: Op welke manier wil deze affiche dierenleed voorkomen?

3 Collage van teksten uit de Bijbel rustig beluisteren (stille tussenin)

1 Timotheüs 4,1-2: De Geest zegt uitdrukkelijk, dat in de eindtijd sommigen zullen afvallen van het geloof, omdat zij gehoor geven aan dwaalgeesten en demonische leringen, zonder invloed van huichelachtige leugenaars, die door hun eigen geweten gebrandmerkt zijn.

Hebreeën 9, 14 Door de heilige Geest heeft Christus zichzelf aan God geofferd als een smetteloos offer, dat ons geweten zuivert van dode werken, om de levende God te dienen.

Hebreeën 13,18 Bid voor ons (= de schrijver van de Hebreeënbrief). Wij vertrouwen erop dat ons geweten zuiver is, omdat we ons in alle opzichten goed trachten te gedragen.

1 Petrus 3,16: Doe alles met zachtmoedigheid en respect, en vanuit een zuiver geweten. Dan zullen de honers van uw goede christelijke levenswandel beschaamd staan met hun laster.

1 Petrus 3, 21: (Het water van de zondvloed waarop de reddende ark dreef) was een voorafbeelding van het doopwater, waardoor u nu gered wordt. De doop beoogt niet de verwijdering van lichamelijke onreinheid, maar is een verzoek aan God om een zuiver geweten, krachtens de opstanding van Christus.

Rom. 7, 18b-19: De goede wil ligt in mijn bereik, maar niet de goede daad. Ik doe niet het goede dat ik wil, maar het kwade dat ik niet wil.

4 Gebed (eventueel samen)

Gij die de drang naar het goede in ons hart hebt gelegd,
voorkom dat de zorgen, de rijkdom en de genoegens van het leven
die richtingaanwijzer ten goede in ons
zou verstikken of beletten tot rijpheid te komen.

Geef ons een fijngevoelig geweten
dat niet kromt onder de schuld

maar dat ons telkens rimpelloos laat kiezen voor het goede.

En als ons hart ons aanklaagt, laat ons dan tot besef komen
dat dit uw teken is

dat we ons niet helemaal bewegen

op de liefdesweg van Jezusdie ons heeft vrij gemaakt. Amen.

5 Afsluitend kan je eventueel hetzelfde lied hernemen Z.J. 509.

Aan- en opmerkingen kan je sturen naar guido.debonnet@skynet.be.

►►►► **Belangrijk: vraag dat elke deelnemer/ster voor de volgende beurt zijn/haar lievelingsgebed meebrengt. Het zal dienen om het gebedsmoment te verzorgen. Ik zal niets ander voorzien.**